- Da vi åbnede Venstres landsmøde i Odense i fjor, sagde jeg bl. a.: "Et samvirke mellem Venstre, konservative og radikale vil være en forudsætning for, at der kan dannes en liberal regering. På den baggrund må ethvert liberalt samarbejds- initiativ ses og bedømmes".

Jeg sagde videre, at det var helt afgørende, at de partier, der havde en liberal regering som et erklæret mål, ikke over for befolkningen tilslørede dette. "Der må ikke hos vælgerne kunne være tvivl om, at vi foretrækker en liberal regering frem for en socialdemokratisk.

Venstre anser det for partiets pligt at prøve at bygge samarbejdet ud til liberale kredse, der tilsammen kan danne baggrund for et regeringsskifte. Vi kan møde skuffelser på denne vej

- både fra det ene og det andet hold. Men vi ved, at dette samarbejde simpelthen er nødvendigt, hvis talen om en liberal regering skal bygge på realiteter. Derfor bliver vi ved".

De synspunkter, jeg her gengiver fra min åbningstale ved Venstres landsmøde sidste år, var de samme, der lå bag det såkaldte Svanninge-initiativ. Det er nu to år siden, at jeg i en tale i Svanninge indbød De radikale til drøftelser dels med henblik på den aktuelle lovgivning og dels med henblik på at skabe forudsætningerne for en liberal regering. Bestræbelserne førte til en række samtaler, der konkret havde betydning for lovgivningsarbejdet og også - det tør jeg sige - havde betydning for klimaet mellem oppositionens partier. Nu

er to år ikke lang tid til at prøve at hele en politisk uenighed, der har varet i 60 år, men alligevel var der adskillige, der efter ganske kort tids forløb blev utålmodige og ville se resultater. Der blev vel også nu og da hoveret over, at man ikke var nået længere. Der kan måske over for de kredse være grund til at minde om, at De konservative måtte have to år til at erkende dette brede samarbejdes nødvendighed på trods af, at dette parti gennem en halv menneskealder klart havde stilet mod en borgerlig-liberal regering.

Jeg har personligt aldrig troet, at det kunne være en let sag at tilvejebringe de forudsætninger, som Svanninge-initiativet sigtede imod. Mellem Venstre og radikale var der en gensidig uvilje, ja man kan vel sige mistillid, og der er folk i begge partier, der stadig er på vagt. Mellem konservative og radikale var forholdet mere end spændt. Ikke uden grund blev de to partier betragtet som politiske modpoler. Alligevel

var det sådan, at Venstre, konservative og radikale måtte opbygge et samarbejde, hvis Socialdemokratiet ikke fortsat skulle have et regeringsmonopol.
Jeg har gang på gang i forbindelse med de kontakter, der blev skabt mellem Venstre og radikale, understreget, at det var afgørende for Venstre, at samarbejdet mellem Venstre og konservative fortsat var godt og nært. Mandattallene sagde klart, at et isoleret VK-samarbejde var uden øjeblikkeligt perspektiv, men det var da endnu mere indlysende, at et isoleret VR-samar- bejde ville være uden reel mening for et Venstre, hvis mål var en liberal regering, der kunne føre liberal politik. Svanningetalen var en erkendelse af, at vi ikke kunne skaffe et liberalt flertal ved hjælp af stokkemetoden. Den metode er nu i det hele taget ikke velegnet til at fremme gensidig forståelse mellem frie og selvstændige partier. Det har den nuværende regering formentlig også om ikke lært, så i hvert fald begyndt at forstå. Venstre ville gå en anden vej i forholdet til det radikale parti. Vi ville prøve, om der ved en drøftelse af de politiske problemer, område for område, fandtes ting, der hindrede et liberalt regeringssamarbejde. Jeg erkender, at denne fremgangsmåde kan kræve mere tålmodighed, end ivrige sjæle er i besiddelse af, men måske ville tålmodigheden dog blive sat på en hårdere prøve, ja blive slidt op, hvis vi ikke forsøgte.
Det er kun to år siden, samarbejdsinitiativet blev taget.
Ingen politisk iagttager kan vist være i tvivl om, at det har haft sin betydning. Både for partiernes holdning og for deres erkendelser. Det første var, at den socialdemokratiske regering måtte erkende, at den ikke længere - nærmest som noget givet - kunne regne med, at man kunne få radikal støtte, når man rakte hånden ud. Senere har vi oplevet situationer, der klart viste, at de stivnede fronter mellem de liberalt indstillede partier er ved at tø op. Venstre og radikale kan i dag finde hinanden i et godt samarbejde, ligesom Venstre og konservative længe har kunnet. Vi har også set, at der er ved at blive trådt en sti mellem radikale og konservative.
Den gensidige skepsis er i hvert fald ikke så udpræget mere.
Det er jo ikke nogen hemmelighed, at Venstre - og ikke mindst jeg - har måttet opleve kritiske bemærkninger fra konservativ side over for samarbejdsinitiativet. Jeg har prøvet at forstå baggrunden, der jo netop var de konservatives nedarvede mistillid til de radikale. Måske også en irritation over, at det hidtidige politiske mønster blev ændret, måske også over, at Venstre i det hele taget tog initiativet. Men hvem andre kunne ? Og hvem andre ville ? Der var ingen trængsel dengang.

Den skepsis, vi mærkede i begyndelsen, blev nok nærmest forstærket efter valget. Vi oplevede, at de konservative ikke længere ville være med til tosidige drøftelser mellem vore partier udover, som vi altid havde gjort, på ordfører- og udvalgsplan. Der var også i perioder usikkerhed over for de konservatives politiske sigte.
I dag kan de liberalt indstillede, partier med tilfredshed konstatere, at Det konservative Folkeparti på det sidste har ydet sit nødvendige bidrag til at skabe større tillid til oppositionens vilje og evne til at bygge et liberalt alternativ op.
Den konservative folketingsgruppes ordfører, Poul Møller, har for nylig i Berlingske Tidende klart tilsluttet sig de synspunkter, der var baggrunden for, hvad jeg sagde i Svanninge.
Han skriver bl. a.: "Vil man have en borgerlig regering og ikke en socialdemokratisk, gives der slet ingen anden udvej end at skabe forståelse mellem de borgerlige partier". Nej, det er just sagen, og hvad jeg har sagt gang på gang. Når Poul Møller føjer til, at enhver, der ønsker at blive hr. Krag kvit, må acceptere dette som en afgørende betingelse og også acceptere, at konservative politikere arbejder herfor, ja så noterer jeg det med tilfredshed. Jeg tror, det har den allerstørste betydning, at Venstre og konservative nu begge ser helt ens og nøgternt på mandattallenes realiteter.
Venstre har ikke ønsket en sammenslutning af V og K, men vi har ønsket, at samarbejdet mellem Venstre og konservative ikke blot skulle bestå, men helst også udbygges. Hvad vi pegede på, var blot det samme, som den konservative politiske ordfører nu erkender.
Derfor må jeg hilse denne ændrede indstilling hos det parti, Venstre gennem så mange år har samarbejdet med, med glæde og tilfredshed. Der skulle være de bedste muligheder for, at samarbejdet mellem vore to partier kan blive mere frugtbart end før, - nu hvor vi bygger på fælles erkendelse og sigter mod samme mål. Vi skal ikke danne blokke i dansk politik, men det må være naturligt, at partier, hvis grundsyn på væsentlige områder falder sammen, også arbejder nært sammen. Et godt og tillidsfuldt samarbejde mellem Venstre og konservative er simpelthen en forudsætning for, at der kan dannes en liberal regering.
Uden et godt og retningsbestemt samarbejde mellem Venstre og konservative er der intet liberalt perspektiv. Det er indlysende. Men vi må stadig erindre - og nu erkendes det altså af begge partier - at det ikke er givet, at de to partier alene har styrken til at

skabe et regeringsskifte. Hvis vi har det - nuvel, så er der ingen diskussion om, at vi får en regering, der består af repræsentanter for i hvert fald de to partier.
Det er blot hverken realistisk eller klogt alene at satse på denne mulighed.
Det er vel ikke unaturligt, at jeg, efter en sommer, der har været fyldt med diskussioner om samarbejde først og fremmest mellem regeringen og Socialistisk Folkeparti, i åbningstalen ved Venstres landsmøde beskæftiger mig med samarbejdet mellem oppositionens partier.
Der har jo nok efter valget været situationer, hvor liberalt indstillede vælgere med mismod betragtede oppositionens formåen. I dag forekommer det mig at se noget anderledes ud.
Jeg nærer ingen tvivl om, at et valg nu vil give fremgang for de liberale partier - og heller ikke om, at det valg må resultere i en liberal regering.
Det er klart, at det år, der snart er gået siden valget, må betragtes som politisk utilfredsstillende for et liberalt parti som Venstre. Venstre har imidlertid - trods det kolde klima på Christiansborg - sag for sag søgt at få sine synspunkter ført igennem. På de områder, hvor Socialdemokratiet og SF har bundet sig til hinanden, har det ikke været muligt. Men selv i disse tilfælde har Venstre ført sin alternative politik frem.
Venstre har været parat til samarbejde, men ikke et samarbejde, der reelt blot betød, at vi skulle sige ja til, hvad Socialdemokratiet og SF enedes om. En oppositionspolitik, der kun gav Socialdemokratiet et borgerligt alibi for dets videre samarbejde med SF, har ikke rummet fristelser for Venstre. Vi har heller ikke kunnet finde politisk tilfredshed blot i at søge at drive en kile ind mellem S og SF. Dels var det vel ikke muligt, og dels må vi se sådan på det, at selv om SF's indflydelse efter et valg ville være reduceret til den samme som før valget den 22. november sidste år, kan det da ikke være et liberalt partis mål at sætte en redningsaktion i gang til fordel for Socialdemokratiet.
Venstre mener, at Socialdemokratiet på mange områder har diskvalificeret sig til at være regeringsparti. Jeg tænker bl. a. på regeringens svaghed, når det gælder inflationsbekæmpelsen, jeg tænker på regeringens løfter før valget og dens flugt fra de samme løfter efter valget, og jeg tænker på den form, samarbejdet mellem de to socialistiske partier har fået.

Man taler om samarbejde med os andre, men det er hule ord, ord uden indhold. Selv om Socialdemokratiet måske havde vilje, har det vel ikke engang magt til at skabe et bredt samarbejde, når det gælder de områder, som samarbejdsaftalen med SF dækker. Hvis man var så nøjsom, at man ville være tilfreds, hvis Socialdemokratiet blot drejede en smule i forholdet til SF, ville det jo kun sige, at vi gav Socialdemokratiet et patent på regeringsmagt. Og det agter Venstre ikke at gøre. Vi har brug for en ny politik, og den får vi kun, hvis næste valg giver os en liberal regering.

Venstres holdning til regeringen har været helt klar.

I udenrigs- og sikkerhedspolitik kan vi stå sammen med Socialdemokratiet, og jeg regner med, at det kan fortsætte, Naturligvis vil vi også i indenrigspolitik fortsat prøve at få vore synspunkter igennem i et samarbejde med regeringen, men vi nærer skepsis over for mulighederne. Venstre vil imidlertid gennem udvalgsarbejdet og gennem egne forslag skabe vort liberale modstykke til den socialistiske regerings politik.

Venstre vil lægge en afgørende vægt på, at inflationen bremses. Det er helt nødvendigt, at vi også er opmærksomme på erhvervslivets vilkår. Det drejer sig jo ikke blot om ejernes forhold, men simpelthen om beskæftigelsen. Vi nærer alvorlig frygt for, at regeringens politik ikke slår til over for de trusler om arbejdsløshed, man står over for i mange virksomheder. Venstre vil lægge en afgørende vægt på, at det moderne samfunds muligheder også bliver til gavn for dem, der er kommet til at leve i velstandssamfundets skyggeside. Der er store områder inden for den sociale lovgivning, som skal tages op, der er mange i de glemte grupper, som samfundet har behandlet for dårligt.

Det moderne samfund skulle give os de rigeste muligheder, nogen generation har oplevet. Det skulle også i en helt anden grad end før kunne skabe tryghed for lønmodtagerne. Vel har de fleste redet godt og højt på de gode tiders bølge, men jeg tror, at der alligevel er en klar forståelse af, at en inflationspolitik, som den vi oplever i Danmark i langt højere grad end i de fleste andre lande, først og sidst er en trusel mod dem, der må

leve af en jævn lønindtægt. Derfor er en sund økonomisk politik en helt afgørende forudsætning for, at den høje levefod også betyder en større tryghed.

Den situation, vi står i, stiller ganske særlige krav til oppositionen. Den stiller også

krav om en klar stillingtagen til samarbejdet efter et valg. Jeg tror, at partierne simpelthen tvinges til at tage stilling for og imod den socialisme, som det danske socialdemokrati står for. Det var jo ikke sandt, at Socialdemokratiet var ved at blive borgerligt. I sin rod og i sin tankegang er det et socialistisk parti, der blot har ventet på sin chance.

Venstre, nærer den dybeste mistillid til socialismen. Vi ønsker en liberal politik sat i stedet, vi ønsker det enkelte menneske gjort til det centrale. Jeg tror heller ikke, at socialismen, en forældet teori, kan løse det moderne samfunds problemer. Partierne vil blive tvunget til at tage stilling for eller imod socialismen. Denne problemstilling kommer til at præge næste valg. Vælgerne vil have krav på at vide ganske bestemt, hvad deres stemme skal bruges til,

Det vil også forenkle problemerne efter et valg. Der går en strøm af modstand mod regeringen og en mistillid til socialistisk politik gennem befolkningen. Det parti, der efter et valg søger at holde Socialdemokratiet ved magten, sikrer sig en vælgerdom, der ikke bliver mild. Og med rette.

For oppositionen er der to hovedopgaver i tiden indtil valget. Vi skal i oppositionen søge at skabe det samarbejde og den gensidige tillid, der er et politisk systemskiftes forudsætning.

Og vi skal, punkt for punkt, opbygge et politisk alternativ. Venstre vil yde sit bidrag dertil. Vi skal i morgen beskæftige os med nogle af de ting, som Venstre anser for væsentlige. Vi kan i den liberale opposition føre en politik frem, der vil genskabe tilliden til dansk økonomi. Og vi kan - og vi skal - føre en sand social politik. Ikke for at tækkes vælgergrupper, men fordi sammenkædningen mellem den økonomiske politik og det sociale sigte simpelthen er forudsætningen for en moderne liberal politik. På den linie vil Venstre øve sin indflydelse. Og på den linie håber Venstre på et godt samarbejde mellem oppositionens partier.